Həcmi böyük olduğundan sorğu əsasında təqdim edilə bilər.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU

ƏLİYEVA TURANƏ

UŞAQ İNKİŞAFININ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

HUMANİTAR VƏ İÇTİMAİ ELMLƏR

*** UŞAQ İNKİŞAFI *** FİZİKİ *** KOQNİTİV *** SOSİAL *** EMOSİONAL *** NİTQ ***

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun
qrant layihəsi çərçivəsində nəşr olunmuşdur

Turanə Əliyeva

UŞAQ İNKİŞAFININ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Bakı - Elmin İnkişafı Fondu - 2015

Elmi redaktor:

psixologiya elmləri doktoru, professor **Əliyeva Kamilə Ramiz qızı,**
Bakı Dövlət Universitetinin Sosial və pedaqoji psixologiya
kafedrasının müdiri

Əliyeva T.Ə. Uşaq inkişafının qiymətləndirilməsi. Bakı: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu, 2015. - 284 s.

Kitabda qiymətləndirmə prosesinin tərifi verilir, məktəbəqədər qiymətləndirmənin tarixinə nəzər salınaraq qiymətləndirmənin və ölçü alətlərinin hazırki vəziyyətinə baxış keçirilir, həmçinin qiymətləndirmə prosesinə istiqamət verilməsi üçün istifadə olunan ekoloji yanaşma təqdim olunur. Bundan əlavə, məktəbəqədər yaşlı uşaqların psixoloji qiymətləndirilməsi zamanı rastlaşılan etik məsələlər, əməl ediləcək prosedurlar və qiymətləndirmə zamanı ümumi məsələlər əhatə olunur. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların normal inkişafına nəzər salınaraq, fiziki və motor, koqnitiv, sosial və mənəvi, emosional, həmçinin, nitq inkişafına dair məlumat təqdim edliir. Hər bir inkişaf sahəsi daxilində müxtəlif mərhələlər və onların uşağın inkişafında əhəmiyyəti müzakirə olunur. Uşaq inkişafının qiymətləndirilməsi üçün Kanada, Litva və bir sıra digər ölkələrdə məktəbəqədər yaşlı uşaqların inkişafının qiymətləndirilməsində geniş istifadə olunan Uşaqların Skrininqi üçün Diaqnostik Vəsaitinin (USDV) yaranma tarixi, psixometrik xüsusiyyətləri müzakirə olunur və bunun davamı olaraq, USDV-nin Azərbaycana kross-kultural adaptasiya prosesi təfsilatı ilə təqdim olunur.
Kitab əsasən psixologiya ixtisası üzrə ali təhsil pilləsinin bakalavr və magistr səviyyələrində təhsil alan tələbələri və psixoloji qiymətləndirmə sahəsində müəyyən kurslar keçmiş və etibarlılıq, mötəbərlilik və standartlaşmanın əsas psixometrik məfhumları haqqında məlumatlı olan peşakarları uşaq inkişafı və onun qiymətləndirilməsi sahəsində müvafiq bilik və bacarıqlarla təmin etmək məqsədilə hazırlanıb.

Bu iş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun maliyyə yardımı ilə yerinə yetirilmişdir –
Qrant № EİF-2012-2(6)-39/31/5

EIF-2012-2(6)-39/31/5-M-02

ISBN: 978-9952-8185-1-2

© Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondu, 2015
© Turanə Ə. Əliyeva, 2015

Bu əsər 2012-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu tərəfindən Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyində qeydiyyatdan keçirilmiş və əsərin qeydiyyatı haqqında 04/C-6473-12 nömrəli Şəhadətnamə verilmişdir.

MÜNDƏRİCAT

Ön söz 6
Foreword 8
Предисловие 10
Giriş 12
I HİSSƏ. Məktəbəqədər yaş dövrü və inkişafın qiymətləndirilməsi 16
I Fəsil. Qiymətləndirmə prosesi 16
1.1. Qiymətləndirmənin tərifi 16
1.2. Qiymətləndirmənin ekoloji modeli 21
II Fəsil. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların inkişafının qiymətləndirilməsi zamanı etik məsələlər 26
2.1. Qiymətləndirmə alətinin mötəbərliliyi 27
2.2. Məlumatlı razılıq 28
2.3. Məxfilik 28
II HİSSƏ. Məktəbəqədər yaş dövründə fiziki və psixo-sosial inkişafın xüsusiyyətləri 30
I Fəsil. Məktəbəqədər yaş dövrü 30
II Fəsil. Fiziki və motor inkişaf 32
2.1. Boy və çəki 32
2.2. Beyin inkişafı 34
2.3. Motor inkişaf 36
III Fəsil. Koqnitiv inkişaf 37
3.1. Diqqət və hafizə 37
3.2. Simvolizasiya 38
3.3. Koqnitiv nəzəriyyələr 39
IV Fəsil. Nitq inkişafı 42
V Fəsil. Sosial və mənəvi inkişaf 48
5.1. Mən konsepsiyası 48
5.2. Özünə hörmət hissi 49
5.3. Kontrolun mövqeyi 49
5.4. Sosial müqayisə 50
5.5. Sosial və mənəvi anlayışlar 50
VI Fəsil. Emosional inkişaf 57

6.1. Psixo-sosial mərhələlər 57
6.2. Əsas emosiyaların yaranma ardıcıllığı 58
6.3. Emosiyaların tənzimlənməsi 60
III HİSSƏ. Uşaqların Skrininqi üçün Diaqnostik Vəsaitin yaranması və kross-kultural adaptasiyası 63
I Fəsil. Uşaqların Skrininqi üçün Diaqnostik Vəsaitin yaranma tarixi və tətbiq sahələri 63
1.1. Vəsaitin yaranma tarixi 63
1.2. Vəsaitin formatı 65
1.3. Vəsaitin təsviri 67
II Fəsil. Standartlaşdırma tədqiqatı 73
2.1. Tədqiqatın məqsədi 73
2.2. Tədqiqatın seçməsi 74
2.3. Məlumatın toplanması 75
2.4. Nəticələrin təhlili 77
2.5. Yekun bəndlərin seçimi 79
III Fəsil. Normativ tədqiqat 80
3.1. Tədqiqatın məqsədi 80
3.2. Tədqiqatın seçməsi 81
3.3. Seçmənin formalaşdırılması 86
3.4. Məlumatın toplanması 88
3.5. Nəticələrin təhlili 89
3.5.1. Demoqrafik məlumat 89
3.5.2. İkitərəfli (biserial) korrelyasiyalar 92
3.5.3. Normalar: faiz nisbətləri 95
IV Fəsil. Etibarlılıq tədqiqatı 96
4.1. Müşahidəçi etibarlılığı 97
4.2. Retest etibarlılığı 97
4.3. Daxili sabitlik 101
4.4. Ölçünün standart xətası 101
V Fəsil. Şkalalar arası korrelyasiya 102
VI Fəsil. Uşaqların Skrininqi üçün Diaqnostik Vəsaitin Azərbaycan kontekstinə kross-kultural adaptasiyası, tətbiqi və tədqiqat materiallarının təhlili 104
6.1. Beynəlxalq standartlar və yerli kontekst 104

6.2. Kross-kultural adaptasiya tədqiqatının məqsədi............ 112
6.3. Tərcümə prosesi.. 112
6.4. Keyfiyyət təhlili.. 114
6.5. Sahə sınağı.. 115
6.6. Kəmiyyət təhlili.. 117
6.6.1. Tədqiqatın seçməsi... 117
6.6.2. Məlumatın toplanması.. 120
6.6.3. Nəticələrin psixometrik təhlili.................................. 122
VII Fəsil. Uşaqların Skrininqi üçün Diaqnostik Vəsaitin həyata keçirilmə prosesi.................................... 137
7.1. Qiymətləndirmə mühiti.. 137
7.2. Qiymətləndirmə zamanı istifadə olunan əyani vəsait.... 138
7.3. Qiymətləndirmə müddəti.. 138
7.4. Şkala və bəndlərin ardıcıllılığı...................................... 139
7.5. Yaşın hesablanması... 140
7.6. Aşağı və yuxarı həddlər.. 141
7.7. Cavabların qeyd edilməsi.. 142
Kitabın yazılmasında istifadə edilmiş ədəbiyyat............. 143
Əlavələr.. 154